

CONSIDERAȚII ASUPRA RESTAURĂRII UNOR FRAGMENTE DE STATUIE IMPERIALĂ ROMANĂ

TEODORA JUGRĂSTAN*

ABSTRACT: *This work presents the restoration and conservation stages made on some fragments from a roman imperial bronze statue. The intercession of the restoration of these artifacts aims to bring these fragments in a stable condition and similarly to its initial form. These fragments are some parts from a roman imperial statue, which represented Caracalla, a roman emperor who visited, the roman town Porolissum.*

KEYWORDS: *Porolissum, bronze, imperial statue, corrosion.*

REZUMAT: *Această lucrare prezintă intervențiile de restaurare – conservare efectuate asupra unor fragmente de statuie imperială romană din bronz. Demersul restaurării acestor artefacte are ca scop aducerea fragmentelor într-o formă cât mai stabilă, apropiată de cea inițială. Aceste fragmente fac parte dintr-o statuie imperială romană, care îl reprezenta pe Caracalla, împăratul roman care a vizitat orașul roman Porolissum.*

CUVINTE-CHEIE: *Porolissum; bronz; statuie imperială; coroziune.*

Porolissum, așezare antică a daco-romanilor, se află situat în partea de nord-vest a României, situat fiind între localitățile Moigrad (comuna Mirșid) și localitățile Jac și Brebi (comuna Creaca). Complexul arheologic se întinde pe o suprafață de aproximativ 500 ha, într-o zonă caracterizată de condiții fizico-geografice remarcabile care au justificat astfel dezvoltarea viitoarei așezări romane.

Carpații Occidentali, cu ultimele lui ramificații, Munții Meseșului au constituit o barieră naturală între Podișul Înalt al Transilvaniei și Câmpia Joasă a Tisei. Acest lanț muntos, pe o lungime de circa 80–100 km, oferea posibilitatea trecerii dintr-o parte în alta fie prin zonele joase, prin văi, fie prin zonele înalte, de culme. Cea mai largă și mai ușor accesibilă zonă de trecere se află în această parte (*Porta Messesina*), fiind cunoscută și utilizată ca și drum comercial cu mult timp înaintea cuceririi romane. De aceea, romanii au construit la Porolissum o importantă bază militară pentru soldații din trupele auxiliare și detașamentele din legiunile romane care au staționat temporar aici. Castru roman de la Porolissum reprezintă cel mai mare castru de trupe auxiliare din Dacia Romană.¹

Conform opiniilor unor istorici, Porolissumul a reprezentat „cheia de boltă” a apărării romane în Dacia. Datorită importanței strategice deosebite romanii construiesc aici unul din cele mai importante și complexe sisteme de apărare cunoscut sub numele de *limes porolissensis*, iar orașul Porolissum a devenit în timpul împăratului Hadrian capitala provinciei Dacia Porolissensis.

Un eveniment important pentru Porolissum are loc în anul 214 d. Ch. când împăratul Marcus Aurelius Antoninus (Caracalla) și mama sa Iulia Domna vizitează această provincie romană.

Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău deține numeroase fragmente provenite de la statui colosale din bronz, toate găsite la Porolissum. Aceste fragmente au fost descoperite de-a lungul timpului fie întâmplător, fie în timpul campaniilor sistematice de cercetare arheologică.

* Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; e-mail: dora.jugrastan@yahoo.com.

¹ Pop, Băcuet-Crișan 2012, p. 2.

Pentru că este vorba de fragmente, acestea nu au putut fi identificate întotdeauna. Din această cauză s-a formulat ipoteza că acestea fac parte dintr-o statuie evestră a împăratului Marcus Aurelius Antoninus (Caracalla, 209–217 d. Ch.). De asemenea se presupune că această statuie a fost realizată într-un atelier din capitala imperiului, părțile ei fiind transportate și asamblate la Porolissum, cel mai probabil cu ocazia vizitei făcute aici de către Caracalla.²

Statuia a fost realizată din bronz, prin turnare, din mai multe elemente care au fost aduse aici și asamblate ulterior. Grosimea tablei de bronz din fragmentele descoperite este variabilă, de la 0,2 cm la 0,4 cm. Chiar dacă este vorba de fragmente surprinde prin măiestria cu care sunt redată caracteristicile părților constituente.

Printre fragmentele care pot fi identificate cu precizie ca făcând parte din acest ansamblu se numără fragmentele din corpul armăsarului, mai precis fragmentele de dimensiuni mai mari (trei fragmente cu lungime aproximativă 35–45 cm) care reprezintă zone din membrele atât anterioare, cât și posterioare ale acestuia.

Din punct de vedere al transformărilor suferite de obiectele abandonate în sol, obiectele metalice sunt unele dintre cele mai sensibile la acțiunea factorilor de degradare, acestea reacționând semnificativ chiar la modificarea parametrilor de temperatură-umiditate.

Starea de conservare a pieselor la momentul intrării în laboratorul de restaurare este relativ bună, pe suprafața acestora observându-se la o examinare atentă pe o zonă semnificativă un strat aproape continuu, compact, neporos de produși de coroziune stabili, care formează așa-numita *patină nobilă*. Această patină pe lângă faptul că oferă autenticitate și originalitate unui obiect, are rolul de a forma o barieră cu un rol protector între suprafața piesei și factorii reactivi din mediu. În acest mod, chiar dacă este un proces natural, obiectiv, care are loc, coroziunea este încetinită. Pe suprafața pieselor am mai observat mici zone de culoare verde-gri deschis, caracteristice unei coroziuni pasive, selective, datorată conținutului de staniu din aliaj. Discontinuitatea zonelor de coroziune pasivă se explică prin existența unor zone eterogene în aliajul de turnare. Deasemenea, se remarcă zone cu aspect poros, porozitate datorată unei coroziuni selective, specifice aliajelor.³

Această porozitate poate reține sărurile solubile răspândite în mediul de zacere. Aceste săruri pot deveni active în momentul în care crește nivelul umidității din mediul înconjurător.

Alterarea suprafeței pieselor din bronz sub acțiunea factorilor de coroziune este însă mult redusă față de efectul devastator pe care îl au asupra acesteia clorurile, care generează așa numita *coroziune activă*. Ionul de clor, situat în apropierea interfeței metal- strat de produși de coroziune reprezintă cel mai agresiv factor de coroziune, ducând la formarea clorurii cuproase. Acest tip de coroziune se numește „*boala sau ciurma bronzului*” pentru că evoluează în profunzimea pieselor, ducând la degradări iremediabile. De aceea metoda de tratament chimic aleasă are ca scop anihilarea zonelor de coroziune activă prin blocarea clorurilor active, dar și îndepărtarea depozitelor de oxid de cupru și a carbonaților bazici hidratați.⁴ Am considerat că metoda optimă care corespunde situației acestor piese și anume stoparea coroziunii active și conservarea zonelor acoperite cu patină nobilă este tratamentul într-o soluție alcoolică de benzotriazol.

Pentru a testa existența zonelor de coroziune activă am folosit camera umedă, unde piesele sunt expuse la o umiditate ridicată un interval de timp determinat între 24 și 72 de ore.⁵

Tratamentul chimic a fost precedat de intervenții mecanice, pentru îndepărtarea superficială a depunerilor de praf și sol. Aceste operațiuni se realizează cu foarte multă atenție, sub lupă, cu ajutorul unor perii fine și apoi cu ajutorul micromotorului folosind freze tip perie cu fir de alamă sau freze tip gumă. A urmat tratamentul chimic folosind o soluție alcoolică 3% de benzotriazol ($C_6H_5N_3$) și imersarea

² Gudea *et alii* 1986, p. 157–158.

³ Mourey 1998, p. 23.

⁴ Plenderleith, Werner 1981, p. 69.

⁵ Mourey 1998, p. 21.

pieselor în această soluție timp de mai multe zile. Această metodă are avantajul și rolul îndepărtării zonelor de coroziune activă și menținerea integrității zonelor cu patină nobilă.⁶

Ulterior tratamentului chimic, piesele au fost testate din nou în camera umedă, pentru verificarea îndepărtării clorurilor din stratul de coroziune.

Aduse în stadiu stabil, fragmentele au fost conservate prin peliculizare cu soluție de metacrilat de metil dizolvat în toluen, de concentrație 3%.⁷

Prin aducerea în circuitul științific a acestor piese de o importanță istorică dar și estetică deosebită, am îmbogățit nu doar patrimoniul instituției noastre dar am contribuit la mai buna cunoaștere a metodelor de restaurare.

După restaurare, aceste piese au fost valorificate prin prezentarea lor în expoziția „*Bronzuri romane din nord-vestul provinciei Dacia Porolissensis*”, dedicată pieselor reprezentative din bronz descoperite la Porolissum. Aceste piese, adaugă noi elemente la fascinantul puzzle al civilizației romane de pe cuprinsul județului Sălaj.

BIBLIOGRAFIE

Gudea et alii 1986	N. Gudea, V. Salanțiu, A. V. Matei, <i>Statuia equestra a împăratului Marcus Aurelius Antoninus (Caracalla) de la Porolissum</i> , în: ActaMP 10, 1986, p. 157–181.
Mourey 1998	W. Mourey, <i>Conservarea antichităților metalice, de la săpătură la muzeu</i> , București, 1998.
Plenderleith, Werner 1981	H.G. Plenderleith, A. Werner, <i>Conservarea antichităților și a operelor de artă</i> , partea a II-a, <i>Metale</i> , 1981 (exemplar dactilografiat).
Pop, Băcuet-Crișan 2012	H. Pop, D. Băcuet-Crișan, <i>Porolissum, ghid de prezentare generală a complexului arheologic roman</i> , Zalău, 2012.

⁶ Mourey 1998, p. 65.

⁷ Mourey 1998, p. 107.

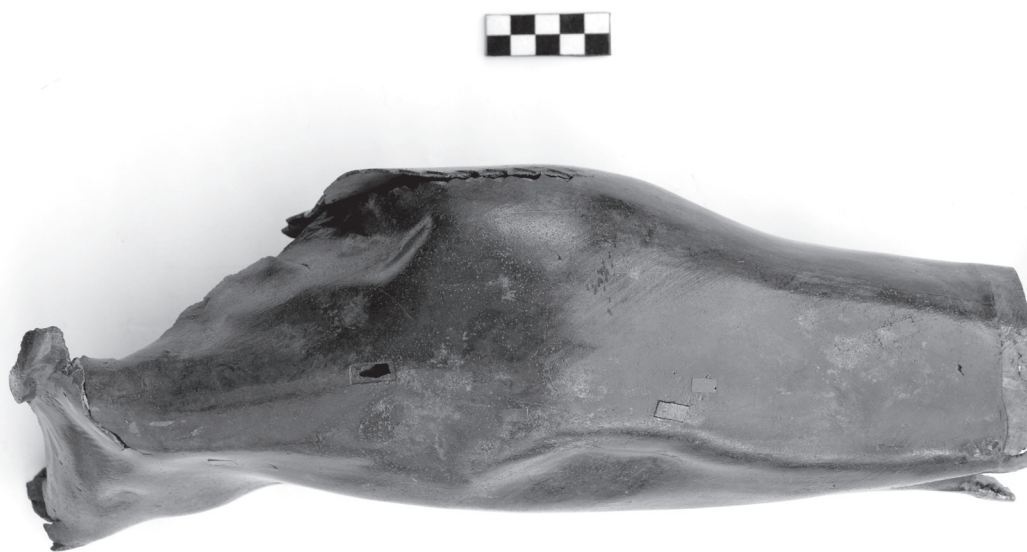
Pl. I. 1. Fragment statuie imperială din bronz înainte de restaurare.
Pl. I. 1. Fragment from imperial bronze statue before restoration.

Pl. I. 2. Fragment statuie imperială după restaurare.
Pl. I. 2. Fragment from imperial bronze statue after restoration.

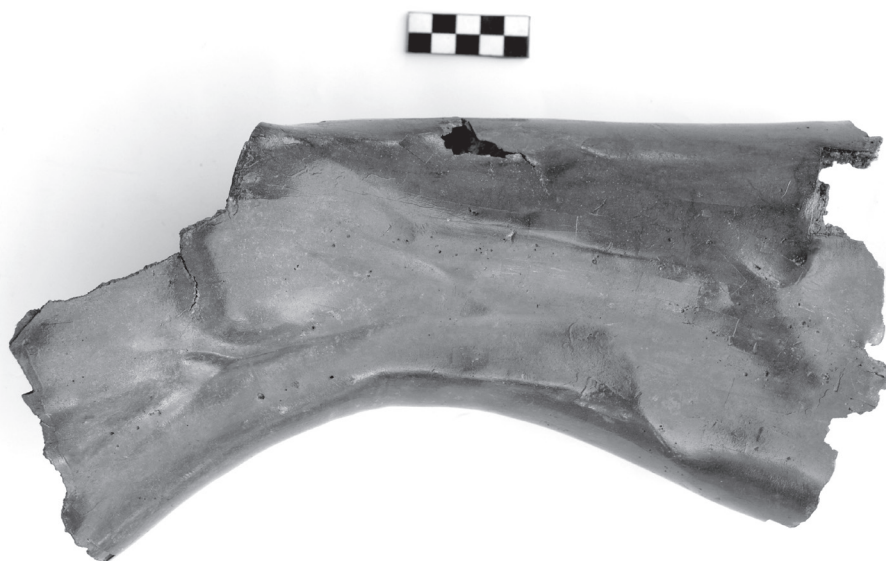
Pl. II. 1. Fragment statuie imperială înainte de restaurare.
Pl. II. 1. Fragment from imperial bronze statue before restoration.

Pl. II. 2. Fragment statuie imperială după restaurare.
Pl. II 2. Fragment from imperial bronze statue after restoration.

Pl. III. 1. Fragment statuie imperială înainte de restaurare.
Pl. III. 1. Fragment from imperial bronze statue before restoration.

Pl. III. 2. Fragment statuie imperială după restaurare.
Pl. III. 2. Fragment from imperial bronze statue after restoration.